

av JESPER STRÖMBÄCK

”Om de politiska partierna menar allvar med sitt tal om forskningens betydelse, är det hög tid att omsätta högtidsorden till konkreta förslag om hur forskningsvillkoren kan och bör förbättras.”

Mycket ord, lite handling

Att framgångsrik forskning är central för att ett samhälle ska utvecklas kunskapsmässigt, socialt, kulturellt och ekonomiskt upprepas ofta. På en abstrakt nivå instämmer i princip alla från politikens vänster till höger, från lokal till regional, nationell och europeisk nivå. Även näringslivet säger samma sak, åtminstone när man kräver att staten ska satsa mer.

Samtidigt är det märkligt när enigheten blir för stor; det brukar betyda att engagemanget är lågt eller att diskussionen förs på en för abstrakt nivå. Det är först när orden omsätts i konkret handling som det visar sig vad de egentligen betyder.

I fallet med svensk forskning betyder orden tyvärr inte så mycket som de borde. Det gäller särskilt forskning inom samhällsvetenskap och humaniora, där samhälle och näringsliv har svårt att se den direkta nyttan. För dem som har disputerat inom dessa områden är tillvaron ofta en lång och hård kamp i brant uppförbacke.

En tydlig illustration av detta gavs i mitten av november, när Vetenskapsrådet, VR, annonserade ut vilka som hade fått del av årets anslag. Mindre än tio procent av alla inkomna ansökningar bifölls. Det visar hur hård kampen om forskningsmedel är.

Till bilden hör att det egentligen bara finns två institutioner där samhällsvetare och humanister kan få anslag som möjliggör långsiktig forskning, Vetenskapsrådet och Riksbankens Jubileumsfond, RJ. Även om man kan få mindre forskningsanslag från ett flera

olika institutioner och organisationer är man i hög grad beroende av VR och RJ om man har forskningsidéer som tar tid att genomföra.

Svenska forskare ägnar alltså åtskillig tid till att skriva ansökningar som har minimal chans att bli beviljade. Tid som är ofinansierad och därför tas från forskningen. Forskningen drabbas dubbelt. Dels går för mycket tid till att skriva forskningsansökningar, dels är risken stor att duktiga forskare ger upp när chanserna till anslag är minimala. Något som också Bengt Hansson, huvudsekreterare inom VRs ämnesråd för humaniora och samhällsvetenskap har uppmärksammat. Han menar till och med att det på sikt finns risk för att professurerna på våra högskolor och universitet blir rena undervisnings-tjänster.

Situationen förvärras av att få disputerade forskare har tillräckligt med tid till forskning inom ramen för sina tjänster. Ofta avsätts inte mer än 10 till 20 procent åt forskning, vilket i praktiken blir ännu mindre. Det kan jämföras med universitet i USA, där det närmast är regel att man som disputerad forskare får ägna hälften av sin tid till forskning. Dessutom får forskarna där tillgång till forskningsassistenter, det vill säga doktorander som finansierar sitt doktorerande genom att arbeta som forskningsassistenter ett visst antal timmar per vecka. Även i våra nordiska grannländer Norge och Danmark är villkoren för disputerade forskare bättre än för svenska forskare. Till detta ska läggas att det finns få belöningar för de forskare som är produktiva. Trots allt tal om individu-

ell lönesättning har mycket lite hänt i verkligheten. Det lönar sig sällan ekonomiskt att vara forskningsmässigt produktiv.

Det som driver svenska forskare i humaniora och samhällsvetenskap är inte goda forskningsvillkor eller ekonomisk belöning. Det är nyfikenheten, känslan av meningsfullhet, att det man gör är viktigt, att man kan bidra till ökad kunskap. Möjligen bidrar också den status och ära som är kopplad till titlar som doktor, docent eller professor. Frågan är om det räcker. Frågan är (varför) om svenska forskare ska stanna kvar i Sverige (om) när de har förutsättning att få tjänster med bättre forskningsvillkor i andra länder.

Om de politiska partierna menar allvar med sitt tal om forskningens betydelse, är det hög tid att omsätta högtidsorden till konkreta förslag om hur forskningsvillkoren kan och bör förbättras. Då är det dags för forskningsfrågorna att bli en del av valrörelsen.

Det är också hög tid för de organisationer och företag som talar sig varma för ökad forskning att sätta handling bakom sina ord. Det gäller inte minst företag och organisationer som ägnar sig åt medier, kommunikation, information och PR. Här är forskningsbehoven särskilt stora eftersom forskningen är relativt ny inom detta område samtidigt som dessa verksamheter har så stora samhälleliga och ekonomiska betydelse.

*Jesper Strömbäck är medie- och demokratiforskare vid Mittuniversitetet.
www.jesperstromback.com*